

Een ooggetuigeverslag ...

Baltsgedrag van de grootoorvleermuis

Zomer Bruijn



Tegenwoordig wordt het meeste onderzoek aan vleermuizen verricht met behulp van een batdetector. De dieren die men hoort zijn meestal dieren op zoek naar voedsel. Ook worden met behulp van batdetectoren kraamkolonies opgespoord aan de hand van uitvliegende dieren. Voor het vinden van prooien en voor hun oriëntatie gebruiken vleermuizen ultrasone geluiden. Baltsgedrag van vleermuizen wordt veel spaarzamer aangetroffen. Hoewel men er een batdetector bij gebruikt, zijn de baltsgeluiden ook met het blote oor waarneembaar.



Het Randenbroekerbos is een oud parkbos met onder andere oude, solitaire cypressen. Foto Zomer Bruijn

Sinds een jaar of tien is het mogelijk een batdetector aan te schaffen. Dit apparaatje is in staat de hoge, ultrasone vleermuisgeluiden om te zetten in lage en laat die via een luidspreker horen. Gewapend met zo'n batdetector is een nachtelijk bezoek aan een vleermuisgebied een ware belevenis. Alle vleermuizen die anders onopgemerkt voorbij zouden vliegen, zijn nu binnen zekere

afstand hoorbaar op de batdetector. Met een geoefend oor is het zelfs mogelijk ongezien diverse vleermuissoorten op naam te brengen. Het is alsof je plotseling een extra zintuig hebt gekregen. Ook nadat je meerdere jaren met een batdetector op pad bent geweest, blijven deze nachtelijke verkenningstochten een spannende bezigheid.

Randenbroekerbos

Soms maak je gebeurtenissen mee die je dwingen het beeld dat je hebt van vleermuisgedrag grondig bij te stellen. Dat overkwam mij, toen mijn metgezel en ik op 5 april 1987 het Randenbroekerbos bezochten. Het Randenbroekerbos is een klein oud loofbosspark aan de rand van Amersfoort. Dit gebiedje heeft een grootte van slechts één hectare en bestaat voornamelijk uit ouder loofhout, zoals beuk en eik met hier en daar wat naaldbomen en coniferen, waaronder enkele oude cypressen. Verder zijn er enkele gazons, een vijver, en er stroomt een vrij brede beek langs. Door de gevarieerdheid, de aanwezigheid van drinkwater en oude holle bomen vormt het park een gunstig gebied voor vleermuizen. Van eerdere bezoeken was ons be-



Het bleek een grootoorvleermuis te zijn ...

Foto Zomer Bruijn

kend dat hier diverse soorten huisden. We noteerden toen: rosse vleermuis *Nyctalus noctula*, laatvlieger *Eptesicus serotinus*, watervleermuis *Myotis daubentonii*, gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus* en ruige dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii*.

Nog nooit hadden we het park zo vroeg in het seizoen bezocht. We vroegen ons af of de eerste vliegavond na de lange winterslaaperperiode van vleermuizen een bijzonder gebeurtenis zou zijn. Daarom waren we dat voorjaar al op de eerste zachte avond in het park aanwezig.

Onbekend gedrag

Toen we op één van de gazons bij een vrijstaande cypres arriveerden, klonk er tot onze verrassing een onafgebroken hard getik op de detector. De frequentie lag rond de 17 kHz en het geluid was ook met het blote oor hoorbaar. Het leek wel op wat vleermuiskenners de 'sociale roep' van de dwergvleermuis noemen, maar het tempo en het ritme

waren heel anders. Het meest opmerkelijke was echter, dat het geluid zich niet leek te verplaatsen en kennelijk uit de cypres kwam.

Even nadat we ons hiervan hadden overtuigd door met de batdetector een rondje om de boom te lopen, veranderde het geluid opeens in een ritmisch getik en verwijderde het zich. Dit gaf ons de gelegenheid de stam met een zaklamp af te zoeken op gaten en spleten, maar die werden niet gevonden. Dit was een verrassende situatie voor ons. We liepen lang genoeg met de batdetector rond om te weten dat vleermuisgeluiden uitsluitend te horen zijn tijdens hun nachtelijk rondvliegen, of eventueel vanuit een schuilplaats, zoals een boomholte of muurspleet. Toch was het geluid vanuit een boom met een gave stam zonder schuilplaatsen gekomen.

Enkele gegevens:

soort: grootoorvleermuis *Plecotus auritus*

datum: 5 april 1987 (de eerste zachte nacht).

tijd: van 22.10 tot 0.50 uur.

temperatuur: dalend van 9 naar 6°C.

wind: windstil.

bewolking: geen sterren, nevelige maan.

boomsoort: Californische cypres, *Cypres lawsoniana*.

Op enige afstand was het getik nog steeds te horen en we zochten het weer op. Het bleek nu uit een andere cypres te komen, zo'n 25 meter verderop aan de rand van het gazon. Na enige minuten versnelde het geluid opeens en vloog de vleermuis weer terug naar de eerste cypres. Toen we hier aankwamen, zochten we voorzichtig de boom af met een gedempte schijnwerper. De vleermuis leek dit moeiteloos te accepteren, want zijn geluid bleef onveranderd hoorbaar. Na enkele minuten vloog hij weer naar de andere cypres zonder dat we een glimp van hem hadden gezien. Dit zou nog ruim een uur zo doorgaan. Steeds werd er na enkele minuten van boom gewisseld. Hierbij viel op dat er een groot verschil bestond tussen het geluid dat vanuit de boom werd gemaakt en het geluid tijdens de vlucht. Vanuit de boom klonk ongeveer 12 maal per tien seconden een vrij regelmatige dubbele tik, terwijl tijdens de vlucht een zeer regelmatig getik was te horen van zo'n 40 maal per tien seconden. Naarmate de avond vorderde klonk het geluid uit de boom steeds minder nadrukkelijk en tenslotte waren er langdurige momenten van stilte.

Grootoorvleermuis

Pas aan het eind van de avond viel het lamplicht toevallig op de goede plek en kregen we de vleermuis te zien. Het bleek een grootoorvleermuis *Plecotus auritus* te zijn, die op zo'n 7 meter hoogte met zijn kop naar beneden tegen de stam van de cypres zat. Hij had zijn oren naar achteren gekromd en hield zijn vleugels enigszins gespreid naast zijn lichaam, waardoor hij breder leek

dan lang. Wanneer het dier geen tikgeluiden liet horen, maakte hij een vermoeide indruk. Hij zat dan met zijn neus naar de stam gericht en door de verrekijker was te zien dat zijn ogen steeds dichtzakten. Van het schijnwerperlicht, dat pal op hem was gericht, scheen hij zich niets aan te trekken. Pas wanneer hij aanstalten maakte weg te vliegen, werd hij weer actief. Zijn grote oren gingen rechtop staan en zijn kop werd naar alle kanten gedraaid. Vervolgens vloog hij dan tikkend weg. Wanneer het dier enkele minuten later weer terug kwam uit de andere cypres, zocht hij precies dezelfde plek op de stam op. Dit boompjeverwisselen zou zo nog enkele malen doorgaan, hoewel het tikken vanaf de stam afnam en de 'slaappauzes' langer werden.

Om 0.50 uur in de ochtend lieten we het dier alleen en gingen naar huis. De temperatuur was inmiddels van 9 naar 6 graden Celsius gezakt. Drie avonden later bezocht ik de cypres weer, maar nu was er geen enkel geluid meer te horen, evenals op de hierna volgende avonden.

Andere jaren

Op de eerste zachte voorjaarsnachten van 1988, '89, '90 en '91 bleek de grootoorvleermuis hier wel aanwezig te zijn. Er vond nu echter slechts een flauwe afspiegeling plaats van wat zich in 1987 had voorgedaan. Misschien waren de weersomstandigheden niet gunstig, of waren we we in 1987 toevallig getuige geweest van de climax van dit gedrag, omdat er bijvoorbeeld een ontmoeting met soortgenoten had plaatsgevonden. We hopen hierover ooit duidelijkheid te krijgen en willen daarom de batdetectorbezitters vragen om op de eerste zachtere voorjaarsnachten eens een parkachtige omgeving te bezoeken. Of om bijvoorbeeld eens te luisteren op een kerkhof met zware coniferen. Als dit soortgelijke ervaringen zou opleveren, zou ik hierover graag bericht ontvangen.



Zomer Bruijn, Nieuwstraat 23,
3811 JX Amersfoort. 033-622974
(NL).